

Bartłomiej Sokołowski

Muzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0000-0002-6005-1024

Historia pewnej rodziny

Według szacunkowych obliczeń w Polsce podczas II wojny światowej zginęło 5,5–6 mln ludzi¹. W czasie okupacji niemieckiej ginęły całe rodziny w wyniku działań bojowych, a także w trakcie pobytu w obozach koncentracyjnych. Historycy opisując losy ludzi poległych podczas II wojny światowej, zazwyczaj skupiają się na całokształcie strat wojennych i rzadko podejmują próby zrealizowania tematów badawczych związanych *sensu stricto* z historią rodzin zamordowanych podczas okupacji. Inaczej jest w przypadku autora publikacji *Rodzina Skonieckich i ruch komunistyczny w Legionowie*², Jacka Emila Szczepańskiego³.

Autor w niniejszej książce zaprezentował wyniki badań, które obrazują czytelnikom losy rodziny Skonieckich przed II wojną światową oraz w trakcie okupacji. We wstępie publikacji napisano:

¹ Łukasz Wojtach, *Polska w II wojnie światowej*, <https://muzhp.pl/wiedza-on-line/polska-w-ii-wojnie-swiatowej> [dostęp: 12.07.2024].

² Jacek Emil Szczepański, *Rodzina Skonieckich i ruch komunistyczny w Legionowie*, Muzeum Historyczne w Legionowie, Legionowo 2023, passim.

³ Dr hab. Jacek Emil Szczepański, historyk, muzealnik, kustosz dyplomowany, dyrektor Muzeum Historycznego w Legionowie. Autor m.in. publikacji: *Obóz Hurki. Dzieje garnizonu w Legionowie do 1918 r.* (Legionowo 1997); *Wojska Balonowe. Legionowo 1897–1939* (Pruszków 2004); *Niemiecka piechota zapasowa w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim* (Warszawa 2008); *Landszturm w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim 1915–1918* (Warszawa 2012); *Oficerska Szkoła Aeronautyczna 1919–1924* (współautor) (Pruszków–Legionowo 2014), *Ludność żydowska w Legionowie i jej Zagłada* (Legionowo 2017); *Peowiaci i ich losy* (*Jabłonna, Chotomów, Krubin, Wieliszew*) (Legionowo 2020).

Jednym z najbardziej znanych wydarzeń z okresu wojny w Legionowie, do czasu przemian ustrojowych w 1990 r., była tragiczna śmierć rodziny Skonieckich. 12 stycznia 1944 r. stoczyli oni walkę z niemieckimi siłami policyjnymi, broniąc się w domu przy ul. Królowej Jadwigi 13. Od kul i w płomieniach zginęli wówczas Jan i Władysław Skonieccy, ich syn Jerzy, 13-letni wychowanek Władysław Nalazek i niezidentyfikowana kobieta. Przyczyny i okoliczności ich śmierci do dziś nie zostały jednoznacznie wyjaśnione⁴.

W teście publikacji dowiadujemy się o losach Jana i Władysławy Skonieckich, a także o ich działalności w ruchu komunistycznym w Mławie i Legionowie. Autor realizując swoje badania, dokonał krytycznej analizy powojennych wspomnień i relacji oraz dokumentów archiwalnych⁵. W publikacji zawarto informacje o Janie, Czesławie i Zacheuszu Skonieckich, egzystencji teście rodziny w latach 30. XX wieku w Legionowie. Ciekawym rozdziałem w niniejszej pracy naukowej jest *Działalność rodziny Skonieckich podczas II wojny światowej*. Autor prezentuje w nim, na podstawie wspomnień członków Polskiej Partii Robotniczej, genezę funkcjonowania tej partii komunistycznej w Legionowie i losy Skonieckich, dzieje Legionowa w 1943 roku, które zostały przedstawione w raportach dowództwa Okręgu Warszawa – Prawa Podmiejska Gwardii Ludowej⁶, analizę meldunków I Rejonu AK Legionowo w latach 1942–1943, które dotyczyły rodziny Skonieckich, kwestię śmierci Skonieckich (autor w jednym z podrozdziałów opisuje osobno śmierć Anny Barbary Skonieckiej ps. „Hanka”⁷). Warto dodać, iż omawia również funkcjonowanie

⁴ J.E. Szczepański, *Wstęp*, [w:] *Rodzina...*, op. cit., s. 7.

⁵ Są to dokumenty, które znajdują się w: Archiwum Państwowym w Warszawie, Mławie, Grodzisku Mazowieckim i Pułtusk; Urzędzie Stanu Cywilnego w Grudusku, Mławie; Archiwum Diecezjalnym Warszawsko-Praskim w Warszawie.

⁶ Gwardia Ludowa – komunistyczna organizacja podziemna funkcjonująca w latach 1942–1944 na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej, przemianowana w 1944 r. na Armię Ludową. Szerzej na temat Okręgu Warszawa – Prawa Podmiejska w: Benon Dymek, Bogdan Kobuszewski, *Zarys historii organizacji PPR i GL na Mazowszu i Podlasiu w latach 1942–1943*, cz. 2, *Okręgi: Warszawa-Lewa Podmiejska i Warszawa-Prawa Podmiejska*, „Rocznik Mazowiecki” 1970, nr 3, s. 97–142.

⁷ Anna Barbara Skoniecka ps. „Hanka” (1927–1944), działaczka lewicowej konspiracji, członek Związku Walki Młodych, podczas Powstania Warszawskiego łączniczka w sztabie Armii Ludowej na Starym Mieście. Szczegółowy biogram w: J.E. Szczepański, *Nasza Historia: Anna Barbara Skoniecka ps. „Hanka” (1927–1944)*, <https://gazetapowiatowa.pl/poradniki/nasza-historia/nasza-historia-anna-barbara-skoniecka-ps-hanka-1927-1944/> [dostęp: 16.08.2024].

legionowskiej Polskiej Partii Robotniczej i Armii Ludowej po śmierci Skonieckich. W ciekawy sposób przedstawia kwestię wkroczenia Armii Czerwonej do Legionowa pod koniec października 1944 roku. We fragmencie, który kończy pierwszą część, zatytułowanym *Kto wydał Skonieckich*, zaprezentowano prawdopodobny przebieg dekonspiracji (głównej przyczyny zamordowania rodziny przez gestapo) bohaterów tej publikacji na podstawie meldunków Komendy Głównej Armii Krajowej, a także dokumentów archiwalnych znajdujących się w Archiwum Akt Nowych i Instytucie Pamięci Narodowej.

Drugą część książki *Rodzina Skonieckich i ruch komunistyczny w Legionowie*, stanowią rozdziały dotyczące upamiętnienia tytułowej rodziny w Legionowie w okresie powojennym oraz kwestii postrzegania działalności jej członków po zmianach ustrojowych w latach 1989–1990, a także współczesne spojrzenie na ich losy w okresie II wojny światowej. Dowiadujemy się, jak został zorganizowany pogrzeb Skonieckich. Ponadto autor opisał miejsca pamięci, które są związane z tą rodziną, takie jak: tablica Anny Barbary Skonieckiej ps. „Hanka” – znajduje się ona w Legionowie przy ul. Kopernika 16; tablica na budynku Szkoły Podstawowej nr 3 w Legionowie przy ul. W. Broniewskiego 7. W dalszych fragmentach można odnaleźć informacje o Izbach Pamięci Narodowej organizowanych przez szkoły na terenie Legionowa.

W rozdziale „*Kwestia Skonieckich*” po zmianach ustrojowych 1989–1990 i współcześnie autor opisuje przemiany dotyczące kulturowania pamięci o rodzinie Skonieckich. Z fragmentów tej książki dowiadujemy się, iż Skonieccy zostali usunięci z pamięci instytucjonalnej. Szerzej na ten temat czytamy na stronie 207:

Tymczasem rodzina Skonieckich została wyparta z pamięci instytucjonalnej. Po 1990 r. także historycy i regionaliści nie podejmowali tego zagadnienia. Problem jak interpretować działalność Skonieckich, pojawił się w środowisku lokalnym już w 1993 r. w kontekście wydania monografii historycznej Legionowa. Jej część poświęcona II wojnie światowej została napisana jeszcze w latach 80. XX w., w duchu historiografii PRL⁸.

Uzupełnieniem tej publikacji są zdjęcia, które ilustrują losy osób z rodziny Skonieckich, a także aneks – w nim prezentowane

⁸ J.E. Szczepański, *Rodzina...*, op. cit., s. 207.

są skany z archiwów i zbiorów prywatnych oraz indeksy: osobowy i miejscowości.

Publikacja *Rodzina Skonieckich i ruch komunistyczny w Legionowie*, autorstwa Jacka Emila Szczepańskiego, jest pracą naukową, w której zawarto nowe wyniki badań z dziedziny regionalizmu i biografistyki. Omawiana książka może stać się przyczynkiem do realizacji dalszych studiów z tego zakresu.

Bartłomiej Sokołowski

Jacek Emil Szczepański, *Rodzina Skonieckich i ruch komunistyczny w Legionowie*, Muzeum Historyczne w Legionowie, Legionowo 2023, ss. 272.